

оцінити здатність студентів до критичного мислення, аналізу інформації, вирішення проблемних ситуацій та практичного застосування отриманих знань.

Висновки та загальна характеристика полягають у тому, що професійна успішність сучасного педагога вищого навчального закладу – це комплексне поняття, яке охоплює низку ключових компонентів: фундаментальні знання у відповідній галузі, методичну майстерність, комунікативні навички, особистісні якості, прагнення до постійного професійного зростання, а також уміння застосовувати інноваційні підходи до навчання та оцінювання. [1] Лише за умови поєднання всіх цих складових викладач зможе забезпечити високу якість освітнього процесу, сформувати у студентів необхідні компетентності та підготувати висококваліфікованих фахівців, здатних відповідати вимогам сучасного ринку праці.

Список використаних джерел

1. Пометун О., Пирожено Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Наук.-метод. Посібн. - К: А.С.К. 2003. – 250 с.
2. Кузьмінський А. Педагогічна майстерність викладача вищої школи та її вплив на якість навчання. // Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку, 2010. – 192 с.
3. Романовський О.Г. Педагогіка успіху і її сутність та основні напрями вивчення. // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2011. – №2. – С. 3–8.

Маркова О.В.

старший викладач кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Шматок Т.Г.

старший викладач кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ СТРАТЕГІЙ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТАМ -ЕКОНОМІСТАМ В СКЛАДНИХ ОБСТАВИНАХ ПЕРІОДУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Анотація. В статті обґрунтовується доцільність використання основних стратегій викладання англійської мови в складних обставинах студентам-економістам в період воєнного стану в Україні. Увага приділяється створенню позитивної атмосфери на заняттях, організації безпечного та комфортного простору для навчання, розширення можливостей студентів у вивченні іноземної мови.

Ключові слова: складні обставини, позитивна модель спілкування, створення позитивної атмосфери на заняттях, сприятливе освітнє середовище, безпечний простір для навчання, технологія скаффолдингу, суб'єкт навчальної діяльності.

Summary. The article proves the feasibility of using key strategies of teaching English in challenging circumstances for students of higher education institutions in war period in Ukraine. Attention is given to creating a positive classroom environment, organisation of a safe and comfort classroom for learning, empowering students to learn foreign languages.

Key words: *challenging circumstances, using positive language, creating a positive classroom environment, a language-friendly space, a safe classroom for learning, scaffolding technique, a participator of teaching process.*

Постановка проблеми та її актуальність. В Україні 2022 рік має чіткий поділ – до 24 лютого і після – день, коли Росія розпочала повномасштабний наступ. І цей день став вирішальним для нас, українців. Після цієї дати вже неможливо повернутись до минулого життя. В умовах воєнного стану всі сфери життя суспільства і галузь освіти в тому числі, зазнали значних змін. Та попри всі складнощі важливо продовжувати навчальний процес як в школах, так і в закладах вищої освіти. При організації освітнього процесу в складних умовах, варто враховувати декілька моментів. Насамперед, нас цікавить навчання іноземної мови в ускладнених умовах освітнього процесу.

Навчальний процес повинен бути безпечним та комфортним і для здобувачів вищої освіти і для викладачів. Умови, в яких відбувається процес навчання, також змінилися. Через безпекову ситуацію студенти та викладачі можуть перебувати за кордоном, в іншому регіоні України, чи просто залишатися за місцем свого постійного проживання. Потрібно врахувати і технічні можливості учасників навчального процесу: не всі студенти мають доступ до комп'ютерів, інколи відсутній відео-зв'язок, досить часто неякісний інтернет-зв'язок. Відключення світла, повітряні тривоги, бомбардування – це реалії нашого життя. [1, с.68].

Відомі університети світу та знані видавництва навчальної літератури пропонують нашим викладачам широку методичну підтримку у викладанні англійської мови в складних умовах.

Так Кембриджський університет окрім спеціальних тренінгів, семінарів і вебінарів надав безоплатний доступ до книги Кріса Совтона «Викладання в складних обставинах» (Teaching in Challenging Circumstances). У березні 2022 відбулася онлайн зустріч із автором книги, яку організувало представництво Cambridge University Press. Кріс Совтон підготував для викладачів англійської мови серію порад для занять в період надзвичайного стану. Він поділився досвідом роботи, який мав з часів конфліктів в Нігерії, Непалі, Палестині, Сомалі. Останні 15 років він пише підручники саме для Cambridge University Press. До цієї онлайн зустрічі також запросили Скотта Торнбері, автора книг з граматики та методики викладання англійської мови та редактора книги «Викладання в складних обставинах» [2].

У своїй книзі Кріс Совтон пише про основні *10 стратегій викладання англійської мови в складних обставинах* (10 Key Strategies for Teaching in Challenging Circumstances). Важливо ознайомитися із цими стратегіями і розглянути ті, які найбільш ефективні до використання у зв'язку з триваючим режимом воєнного стану в Україні.

Мета даної статті – обґрунтувати доцільність використання основних стратегій викладання англійської мови в складних обставинах студентам-економістам в період воєнного стану в Україні.

Виклад основного матеріалу. У своїй роботі Кріс Совтон описує такі основні стратегії викладання англійської мови в ускладнених умовах освітнього процесу:

1. Позитивна модель спілкування викладача зі студентами (Use positive language).
2. Створення позитивної атмосфери на заняттях з іноземної мови (Create a positive classroom environment).
3. Використання технології кооперативного навчання – парна робота, робота в малих групах (Do whole class tasks).
4. Використання технології співпраці для досягнення мети. Співавторство як важливий елемент співпраці (Collaborate and collaborative writing).
5. Робота із підручниками та посібниками (Challenge the Textbooks).
6. Поєднання навчання із суспільним життям громад (Link learning to community and outside world).
7. Розширення можливостей студентів у вивченні іноземної мови (Empower students).
8. Створення надійних систем зберігання навчальних та методичних матеріалів (Create good storage systems).
9. Вміння викладача подбати про себе (Look after yourself).
10. Вміння залишатися людиною у будь-яких ситуаціях (Be human).

У зв'язку з триваючим режимом воєнного стану, підготовка здобувачів вищої освіти усіх форм та рівнів здійснюється у дистанційному режимі або у змішаному форматі, якщо безпекова ситуація дозволяє це зробити. Організувати освітній процес у дистанційному режимі можна з використанням синхронної чи асинхронної моделі освітньої взаємодії [3].

Застосовуються платформи дистанційного навчання, які дозволяють створювати й розміщувати навчальні матеріали, більш ефективно контролювати знання студентів та керувати навчальним процесом загалом.

У Київському національному економічному університеті (КНЕУ), на кафедрі іноземних мов і міжкультурної комунікації, факультет міжнародної економіки і менеджменту, викладачі користуються такими платформами як Zoom, Google Meet, Microsoft Teams. Для асинхронної моделі активно застосовуємо систему управління навчанням MOODLE.

Згідно наказу від 23 серпня 2023 «Про організацію освітнього процесу в 1 семестрі 2023/2024 навчального року за умов воєнного стану», прийнято рішення для здобувачів очної (денної) форми навчання усіх курсів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти проводити семінарські, практичні та лабораторні роботи очно (в аудиторіях Університету). А лекції проводити в онлайн-режимі [4].

Розглянемо деякі стратегії викладання англійської мови в складних обставинах, які вважаємо найкраще підійдуть для дистанційного навчання студентів-економістів.

1. *Позитивна модель спілкування викладача зі студентами (Use positive language)*. Кріс Совтон вважає, що довірливі стосунки між студентами та викладачем сприяють гарним результатам в опануванні іноземною мовою. А саме позитивна модель спілкування зі студентами на заняттях і є одним із способів, за допомогою якого можна ефективно зміцнити довіру.

Позитивна спрямованість мовлення викладача, його вміння володіти технікою мовлення (голос, темп, інтонація, дикція) сприяє залученню студентів до активної роботи на заняттях при вивченні іноземної мови. Позитивне мовлення викладача має заохочувати учнів до вибору позитивної поведінки та демонструвати віру викладачів у їх правильний вибір. [5]. Наведемо два приклади:

1) **Everyone, stop talking now. Sit down!** (teacher claps hands and looks angry).

Припиніть говорити зараз же! Сідайте! (викладач сердито плескає в долоні).

2) **We'll begin once everyone is seated and quiet.** (teacher silently waits with a positive expression on her face and looks expectantly at students). Ми почнемо, коли всі сядуть і припинять говорити. (вчитель мовчки чекає з позитивним виразом обличчя та вичікувально дивиться на учнів).

Перший приклад – це приклад негативного мовлення викладача (negative/deficiency focus). Другий приклад – це приклад позитивного мовлення викладача (positive/constructive focus).

Вміння перефразувати вислів із негативною конотацією на більш позитивну – одне із важливих завдань педагога. [6]. Наприклад:

negative focus

Come here!

Stop doing that!

You are working too slowly. Hurry up.

positive focus

John, please, come here

Why are you doing that?

Everyone is working carefully, but we only have 5 minutes left to finish.

Problem

Impatient

Challenge

Excited, enthusiastic, eager

Коли потрібно виправити чи похвалити студента краще зосередитися на конкретній поведінці або прикладах.

No: Everyone, calm down ... behave.

Yes: Everyone, please return to your seats, sit quietly, and put aside your mobile phones.

No: Jenny, I like the way you are behaving.

Yes: Jenny, thank you for waiting for your turn to speak. You are being too patient.

Вміння володіти **технікою мовлення** (тон, інтонація, темп) та **мовою тіла** (погляд, вираз обличчя, жести, поза) - також важливий аспект позитивного спілкування. Спокійний, дружній, професійний тон голосу, який відповідає віку наших студентів (молода аудиторія) та відкрита мова тіла мають продукувати позитивний настрій (positivity) у спілкуванні викладач – студент.

2. *Створення позитивної атмосфери на заняттях з іноземної мови (Create a positive classroom environment).*

Роль викладача на занятті з іноземної мови полягає в тому, щоб створити в аудиторії позитивний психологічний клімат, сприяти оптимальному засвоєнню студентами мовного матеріалу, звертати увагу на їх психоемоційний стан. Як створити позитивний клімат на заняттях з іноземної мови в умовах воєнного стану? Окрім вміння спілкуватися зі здобувачами освіти, важливо створити «безпечний клас» (a safe classroom) – створення безпечного простору для навчання. Існує тісний зв'язок між тим, наскільки безпечно почуваються наші студенти та їх результатами навчання.

В нашому університеті (КНЕУ) існують укриття, куди викладач може спуститися разом зі своєю групою у разі оголошення повітряної тривоги. Всі учасники освітнього процесу ознайомлені про порядок дій у разі оголошення сигналу «Повітряна тривога».

Важливим завданням викладача є не лише створення позитивного психологічного клімату, а й створення умов ситуації успіху на занятті. Умови створення ситуації успіху на занятті: атмосфера доброзичливості впродовж усього заняття (прийом «емоційне погладжування»); висока мотивація пропонуваній дій; «авансування» успішного результату (прийом «персональної винятковості»); прихована допомога (натяк, вказівка, побажання); нетривалий експресивний вплив — педагогічне навіювання, зібране в яскравий фокус («До справи! Розпочинаймо!»); педагогічна підтримка в процесі виконання роботи (короткі репліки або мімічні жести); оцінювання: оцінку не визначають загалом, не подають «згори», вона розставляє акценти на деталях виконаної роботи. [7, с. 482–483].

При створенні ситуації успіху слід звернути увагу, що реалізуючи ситуацію успіху на занятті, викладач допомагає студенту стати не об'єктом, а суб'єктом навчальної діяльності. Ми робимо навчання орієнтованим на студента (student-focused).

3) *Розширення можливостей студентів у вивченні іноземної мови (Empower students).*

Щоб допомогти нашим студентам стати суб'єктами навчальної діяльності, важливо створити таке освітнє середовище, яке сприятиме не лише вивченню іноземної мови (a language-friendly space), але й розширить можливості використання іноземної мови здобувачами освіти (empowering).

При організації освітнього процесу в складних умовах, доцільно користуватися технологією скаффолдингу (scaffolding) або методом підтримуючої дії зі сторони викладача. Це такий інтерактивний підхід до

вивчення іноземної мови, коли студенти завдяки підтримці викладача (надання підказок, опор, додаткових вказівок, використання символів, малюнків, демонстрація виконання завдань, тощо) мають можливість досягти певного результату у вивченні матеріалу, який їм було б важко опанувати самотужки. [8, с. 68].

Створюючи сприятливе освітнє середовище, потрібно згадати білінгвальний (двомовний) метод вивчення іноземної мови. [5, с. 53–56]. Кріс Совтон нагадує такі випадки використання рідної мови студентів на заняттях з іноземної:

- при тлумаченні значення незнайомих слів та виразів;
- при поясненні складних понять; – для пояснення граматичного матеріалу (особливо на 1 та 2 курсі вивчення іноземної мови);
- для інструкції до складних граматичних завдань;
- для контролю розуміння значень граматичних структур та лексичних одиниць;
- для формування мовної картини світу наших студентів.

Використання рідної мови у процесі вивчення іноземної, дозволяє локалізувати та індивідуалізувати приклади, якими користуються при вивченні матеріалу. Це також допомагає викладачеві трохи «пожвавити» мовну практику, спираючись на знайомий гумористичний контент, що викликає позитивні емоції у студентів у процесі навчання. [9, с.94–95].

Висновки. Отже, в умовах воєнного стану важливим є не лише вміння викладача створити позитивний психологічний клімат, що сприяє створенню ситуації успіху на занятті, а й організувати безпечний простір для навчання на заняттях з іноземної мови. Заняття можуть проводитися в синхронному та асинхронному режимах. Використання сучасних технологій та освітніх платформ допомагають гармонійно поєднувати традиційні та інноваційні методи навчання іноземних мов. Все це допомагає нашим студентам стати суб'єктами навчальної діяльності та розширює їх можливості спілкуватися іноземними мовами.

Список використаних джерел

1. Васильєва М.П. Особливості навчання англійської мови в умовах воєнного стану. \ М.П. Васильєва //[Електронний ресурс]: Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні: матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. – С. 68–70. – Режим доступу: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37782/Petko_2022.pdf?sequence=1.
2. Chris Sowton. 10 Key Strategies for Teaching in Challenging Circumstances. – Режим доступу: https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teacheng/files/Chris_Sowton_challenging_circumstances.pdf.

3. Про організацію освітнього процесу у 2-му семестрі 2022/2023 навчального року за умов дії правового режиму воєнного стану. / КНЕУ Наказ від 30.01.2023 р. № 33// [Електронний ресурс]: – Режим доступу: https://kneu.edu.ua/userfiles/osobl_obstav/Nakaz_30_01_2023_E28496_33_OsvD196tnD196j_proces_2_sem_22-23_distancD196jno.pdf.

4. Про організацію освітнього процесу в I семестрі 2023/2024 навчального року за умов воєнного стану. / КНЕУ Наказ від 23.08.2023 р. № 428 // [Електронний ресурс]: – Режим доступу: https://kneu.edu.ua/userfiles/osobl_obstav/Nakaz_E28496428_vD196d_23_08_2023_pro_org_osvD196t_procesu_u_1_semestrD196.pdf.

5. Chris Sowton, Scott Thornburry. Teaching in Challenging Circumstances. / Cambridge University Press, 2021. – С. 232. – Режим доступу: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2022/03/Teaching-in-Challenging-Circumstances.pdf>.

6. Positive Language in the EFL Classroom. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://americanenglish.state.gov/files/ae/resource_files/topic_4_positive_language_final.pdf.

7. Маркова О.В., Шматок Т.Г. Створення ситуації успіху при вивченні іноземної мови студентами-юристами як запорука гуманізації педагогічного процесу. / О.

В. Маркова, Т.Г. Шматок // Лінгвокультурний дискурс у парадигмі професійної освіти: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 5 берез. 2015 р. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т імені Вадима Гетьмана»; – Київ: КНЕУ, 2015. – С. 478–487.

8. Лисицька О.П. Скаффолдинг у викладанні англійської мови та інтернет для викладачів / О.П. Лисицька // Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психологопедагогічні та методичні перспективи: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. з міжнар. участю, Харків, 20 лют. 2019 р. – Харків, 2019. – С. 67–71.

9. Pawel Sheffler, Wolfgang Butzkamm. Pattern practice revisited: From syntax to sense and positive emotions / Sheffler P., Butzkamm W. // Neofilolog Journal. Affective factors in foreign language learning and teaching. – 2019

Наливайко М.Я.

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та славістики
Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДІАЛЕКТОЛОГІЇ

***Анотація.** Висвітлено проблему організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти під час вивчення курсу української діалектології. Самостійна робота передбачає підготовку до лекцій, практичних і семінарських занять, опрацювання рекомендованої літератури, опрацювання тем і питань, що не розглядаються в лекційній частині курсу, виконання завдань в аудиторії та позааудиторно.*